

OGÓLNOPOLSKIE SEMINARIUM  
*KOSMOS – EKOLOGIA – SZTUKA*

(OROŃSKO, 29. IV. –1. V. 2000 R.)

FRANCISZEK CHMIEŁOWSKI

---

Próba podsumowania filozoficznych i artystycznych idei określających kondycję człowieka i tworzonej przez niego sztuki na przełomie stuleci było interdyscyplinarne seminarium zorganizowane w Centrum Rzeźby Polskiej w Orońsku pod nazwą *Kosmos – Ekologia – Sztuka*. Jego animatorem był znany w świecie twórca eko-filozofii, profesor Henryk Skolimowski, który zaprosił do udziału w dyskusji filozofów, poetów, krytyków i teoretyków sztuki, artystów, przedstawicieli nauk przyrodniczych oraz osoby zajmujące się praktycznym wcielaniem w życie ekologicznych idei.

Pod koniec dwudziestego wieku ekologiczna praktyka uzyskała w wymiarze ogólnościatowym wyraźnie już określoną formę, ukształtowały się nawet odpowiednie siły polityczne wywierające wpływ na instancje decyzyjne w celu przestrzegania pewnych zasad, norm i standardów. W wielkich aglomeracjach miejskich powstają proekologiczne inwestycje, takie jak np. wzorcowe osiedla mieszkaniowe wyposażone w oparte o czyste technologie urządzenia: kolektory słoneczne, wewnętrzne oczyszczalnie ścieków a także w odpowiednio zagospodarowane przestrzenie służące rekreacji oraz wspólnotowej komunikacji. Dobrym przykładem takiej inwestycji jest „Autofreie Mustersiedlung” w 21. dzielnicy Wiednia przy Nordmannngasse 27. Również w naszym kraju minione dziesięć lat politycznej wolności oraz konieczność przestrzegania reguł i norm związanych z przygotowaniem do uczestnictwa w Unii Europejskiej przyniosły zauważalne zmiany w tym zakresie.

Niestety, nieco gorzej przedstawia się sytuacja w dziedzinie sztuki i estetyki. Są one nadal zdominowane przez ekspansywne, choć nieco przestarzałe już hasła postmodernizmu, którego „luminarze” nadal jawnie odżegnują się od „ekologicznej moralistyki” i rozszerzają nauki o rzekomo nieuchronnie nadciągającej epoce skrajnego relatywizmu i subiektywizmu, o czasach w których sztuka i estetyczne zachowania jednostek zostaną poddane wszechobecnym wzorcom gustu społeczeń-

stwa konsumpcyjnego wedle najgorszych scenariuszy Baudrillarda. Tymczasem, jak przypomina prof. Skolimowski, sztuka nie jest i nie może być li tylko lustrem odbijającym aktualny stan społecznej świadomości, lecz powinna być przede wszystkim „współtwórcielką głębi świata i człowieka. Jakaś świadomość – taki świat i taki człowiek. Wielka świadomość tworzy wielki świat i wielkiego człowieka. Mała świadomość tworzy małego człowieka i mały świat”. Święta racja i prawda jakby nienowa; zgodnie z nią sztuka funkcjonowała w społeczeństwach przez całe tysiąclecia.

Zaprezentowane w czasie konferencji referaty i prowadzone dyskusje unaocznily wielką złożoność ekologicznej problematyki w sztuce. Ujawniły też trudności i niebezpieczeństwa dla sztuki samej, która powinna wziąć udział w sporze o przyszły los świata i człowieka, lecz zarazem nie powinna dać się sprowadzić tylko do roli ilustracji założonych z góry filozoficznych idei. Sztuka w sposób samodzielny formuje swoje przesłanie, jednakże składające się na nie sensory i znaczenia nie są zawieszane w próżni, lecz zawsze umieszczane na tle aktualnie rozpoznanego horyzontu odniesień. Głębia bądź płytkość rozpoznanego horyzontu świata przez artystów posiada swoje przełożenie na głębię bądź płytkość tworzonej przez nich sztuki.

Zaproszeni do udziału w seminarium przedstawiciele nauk szczegółowych oraz filozofii przybliżyli uczestnikom prowadzonych dyskusji aktualny stan wiedzy na temat najbardziej ogólnych założeń przyjmowanych dziś w interpretacji przyrodniczej i humanistycznej rzeczywistości. Rekonstrukcji nowych obrazów świata dostarczanych przez nauki przyrodnicze były poświęcone referaty Andrzeja Strobla (UMK, Toruń) oraz Barbary Czocharalskiej (UW). w pierwszym z nich Autor, astronom i astrofizyk, zrekonstruował proces zmiany postaw i świadomości człowieka pod wpływem nowych ustaleń i faktów w wyniku badań Kosmosu, w drugim, przedstawionym przez biofizyka, z wielką finezją została nakreślona swoistość obrazów ludzkiej rzeczywistości w dyskursie naukowym i myśleniu artystycznym. Konrad Waloszczyk (Politechnika Łódzka) mówił o znaczeniach, jakie niesie wprowadzona do ekologii metafora Ziemi-Gai. Organizator konferencji, Henryk Skolimowski przedstawił obraz człowieka jako istoty twórczej i ciągle transcendującej, obraz ten stanowi konsekwencję aktualnego stanu wiedzy kosmologicznej, w szczególności sformułowanej przez Branda Cartera tzw. „zasady antropicznej”. Maria Gołaszewska (UJ), z perspektywy estetyki i antropologii filozoficznej, odniosła się sceptycznie do ekologicznego optymizmu i zarysowała mniej radosne, alternatywne wizje ludzkiej rzeczywistości. Piszący te słowa dokonał swego „obrachunku sumienia” w myśleniu ukształtowanym przez

akademicką estetykę i wskazał na konieczność weryfikacji ukrytych założeń tej dyscypliny, zwłaszcza tych, które stanowią bezrefleksyjnie przejęte dziedzictwo mentalności oświeceniowej. Anna Zeidler-Janiszewska (Uniwersytet Łódzki) przedstawiła potrzebę uświadomienia współczesnej sztuce nowej, wynikającej z ekologii, etyki odpowiedzialności. Andrzej Janusz Korbel mówił o konfliktach gatunku *homo sapiens* z resztą żywej przyrody z pozycji pracownika na rzecz ochrony środowiska. Ryszard Maciej Łukaszewicz wskazał na obecność idei ekologicznych w procesach edukacji.

Interesujące spostrzeżenia i refleksje przyniosły wystąpienia krytyków sztuki i samych artystów. Bożena Kowalska mówiła o odradzaniu się w sztuce współczesnej „innej wrażliwości”, nawiązującej do relikwów kultury neolitycznej, bądź do tradycji dalekowschodnich. Aleksandra Mańczak zdała sprawę z działań artystów unaoczniających powagę zagrożeń ekologicznych. Henryk Musiałowicz sformułował przesłanie do twórców, aby bardziej intensywnie szukali dróg odradzania się sensu uprawianej przez nich sztuki. Znakomita poetka Marianna Bocian przypomniała Norwidowską koncepcję „człowieka w swej Pełni” jako jedno z duchowych źródeł współczesnego myślenia ekologicznego. Wiele inspirujących myśli zawierały teksty artystów plastyków: Jana Rylke – o kompozycji jako podstawie ładu sztuki, Zbyluta Grzywacza – o kamieniach i obrazach, Leszka Golca – o udziale ponadzmysłowego postrzegania w sztuce. Alina Obidniak mówiła o swojej pracy aktorskiej jako o drodze do samorealizacji.

Orońskiej konferencji równolegle towarzyszył cykl ekspozycji oraz działań artystycznych, w galeriach CRP swoje dzieła plastyczne prezentowali: Aleksandra Mańczak i Grzegorz Przyborek, Henryk Musiałowicz, Tatiana Czekalska i Leszek Golec oraz Henryk i Juanita Skolimowscy. Akcję plastyczną pt. „Rzeźba sezonowa” zrealizował Tomasz Domański.

Teksty konferencyjnych wystąpień oraz dokumentacje wystaw artystycznych zostały starannie przygotowane do druku i opublikowane jako czwarty tom w serii „Seminariów Orońskich”. Można żywić nadzieję, że zarówno sama konferencja, jak związana z nią publikacja przyczynią się do uwyrażnienia ekologicznych idei w sztuce i estetyce; idei, które – jak się wydaje – będą stanowić ważny czynnik duchowego rozwoju kultury nowo otwartego stulecia.